

## ВПЛИВ ФАКТОРІВ ВНУТРІШНЬОГО ТА ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА АКТИВІЗАЦІЮ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

*Наведено підходи до управління розвитком підприємств, які базуються на статистичних методах та забезпечують обґрунтований аналіз, прогноз та оцінку факторних ознак і перспектив господарського розвитку*

**Постановка проблеми.** Сільське господарство має важливе значення для української економіки. Це пов'язано з великою соціальною роллю аграрного сектору. Але, не зважаючи на величезний потенціал сільськогосподарського виробництва, деякі галузі залишаються неконкурентоспроможними. Погіршується ситуація через кризові явища в економіці України, а саме: зростають ціни, знижуються доходи і відповідно попит у населення на продукцію. Так, за даними Держкомстату України [1; 2], реальний наявний дохід у 2008 р., порівняно з відповідним періодом попереднього року, визначений з урахуванням цінового фактору збільшився на 10,3 %, тоді як у грудні 2007 р. цей показник склав 12,8 %. Індекси споживчих цін у грудні 2008 р. до грудня 2007 р. склали на м'ясо 134 %, на молоко – 114,6 %, на яйця – 128,8 %, хліб – 127,8 %. В той же час загальне виробництво продукції сільського господарства в усіх категоріях господарств за 2008 р. порівняно з 2007 р., зросло на 17,5 %, у сільськогосподарських підприємствах – на 35,2 %, у господарствах населення – на 5,8 %. Тому розробка функціонального інструментарію управління процесами ділової активності підприємств сільського господарства є дуже актуальним в умовах зростання економічної кризи.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Питаннями розробки підходів до аналізу економіко-виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств та їхньої ділової активності займаються багато вітчизняних та зарубіжних науковців: М.І. Кісіль, П.Т. Саблук, В.К. Савчук, Р.Д. Кей, Г.В. Савицька, Л.Ф. Сухова та ін., але проблеми пошуку найбільш впливових факторів на процеси активізації діяльності підприємств аграрного сектору, за допомогою яких можна приймати обґрунтовані управлінські рішення, потребують більш детального дослідження.

**Мета дослідження.** Метою цього дослідження є розробка підходів до визначення впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища в практиці управління активізаційною діяльністю аграрних підприємств.

**Викладення основного матеріалу дослідження.** В межах проведеного нами дослідження процесів активізації діяльності сільськогосподарських підприємств на прикладі відокремлених підрозділів Національного університету біоресурсів і природокористування України (навчально-дослідних господарств (НДГ)) було визначено базу факторів, які так чи інакше впливають на активізацію діяльності досліджуваних підприємств.

За допомогою статистичних методів [3] нами було виявлено вплив чинників, які забезпечують розвиток активізації діяльності сільськогосподарських підприємств.

Для цього в межах першого етапу аналізу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, які впливають на активізаційні процеси організації, було визначено результативну ознаку через пошук кореляційних зв'язків, при яких зміна середнього значення результативної ознаки обумовлюється змінами факторних ознак. Відповідно до вимог, характер зв'язку є істотним або щільним.

Як продемонстрували наші дослідження, механізм активізації діяльності підприємств в межах виробничо-збутової та управлінської діяльності передбачає розробку планів, спрямованих виконувати обрану конкурентну стратегію в розрізі кожної галузі та маркетингові стратегії за кожним видом продукту.

Таким чином, нами пропонується визначити вплив факторних ознак для планування активізаційних процесів виробничо-збутової діяльності по трьох напрямках:

– за видом конкретного продукту (в межах дослідження в якості продуктового напрямку нами було обрано молоко, оскільки чотири господарства з п'яти досліджених займаються його виробництвом, питома вага молока у виручці по усіх НДГ НУБіП України у 2007 р. складає 22 %);

– за певною галуззю (в дисертації кореляційний аналіз показників активізації діяльності в розрізі галузі зроблено на прикладі тваринництва за даними таких господарств, як Відокремлений підрозділ НУБіП України "Великоснітинське навчально-дослідне господарство ім. О.В. Музиченка", Державне підприємство "Навчально-дослідний племінний птахівничий завод імені Фрунзе" НУБіП України, ВП НУБіП України "Агрономічна дослідна станція", ВП НУБіП України "Навчально-дослідне господарство "Ворзель");

– за підприємством, тобто враховуючи основні фактори, необхідні для побудови багатofакторної моделі взаємозв'язку, яку можна використовувати для планування активізаційних загальногосподарських стратегій підприємства.

Другий етап аналізу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, котрі впливають на активізацію діяльності підприємств, включає безпосередньо побудову адекватної статистичної моделі з планування активізаційних стратегій.

В результаті проведених обох етапів дослідження для побудови багатofакторної моделі за видом конкретного продукту в якості результативного фактору обрано валовий прибуток від реалізації молока, а в якості факторних ознак: кількість поголів'я молочного стада, обсяги виробництва молока та річна сума бюджетних дотацій за рахунок коштів на додану вартість, отриманих на молоко. В процесі побудови багатofакторної моделі для галузі тваринництва результативним чинником обрано валовий прибуток від реалізації продукції тваринництва. Факторними ознаками виступили: питома вага виручки від реалізації продукції тваринництва; питома вага вартості тварин на вирощуванні та відгодівлі в сумі запасів за балансними даними підприємства на кінець року; сума бюджетних дотацій та виплат на тваринництво.

Більш детально хотілося би висвітлити багатofакторну модель в межах третього напрямку визначення впливу факторних ознак на активізацію виробничо-збутової діяльності підприємств, а саме рівняння багатofакторної регресії, яке можна використовувати для планування активізаційних загальногосподарських стратегій підприємства. Це рівняння отримало наступний вигляд (формула (1)):

$$y = -253,68 + 0,47x_1 + 0,20x_2 + 0,18x_3 \quad (1)$$

де:

y – валовий прибуток господарства, тис.грн.;

x<sub>1</sub> – сума бюджетних дотацій та доплат, отриманих господарством за рік, тис. грн.;

x<sub>2</sub> – обсяги реалізації молока, т;

x<sub>3</sub> – обсяги реалізації зернових та зернобобових, т.

В якості факторних ознак внутрішнього середовища нами обрано обсяги реалізації молока, зернових та зернобобових культур, оскільки виробництво в межах цих продуктивних напрямків є рентабельним, а обсяги реалізації даних видів продукції вагомо впливають на показники валового доходу господарств.

Достовірність аналізу та силу взаємозв'язку обраних факторів підтверджує коефіцієнт множинної кореляції, який складає 0,84 та множений коефіцієнт детермінації, який дорівнює 0,71, тобто 71 % результативної ознаки зумовлена зміною факторних чинників. Статистична надійність та адекватність моделі підтверджується розрахунком фактичного F-критерія Фішера ( $F_p$ ), який дорівнює 8,86, що більше табличного значення F-критерія ( $F_{\alpha}$ ), яке складає 3,11.

Інтерпретувати дану модель регресії можна наступним чином: усі коефіцієнти при факторних ознаках мають позначку "плюс", тобто прямо впливають на обрані чинники, що говорить про те, що зі збільшенням суми бюджетних дотацій та доплат на 1 тис. гривень, підвищується на 0,47 тис. грн. валовий прибуток. Відповідно, збільшення обсягів реалізації молока, зернових та зернобобових культур буде сприяти зростанню обсягів валового прибутку на величину коефіцієнту при  $x_2$  та  $x_3$ .

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Ґрунтуючись на вищенаведених матеріалах дослідження, можна зробити висновки, що розглянута сукупність факторів внутрішнього середовища підприємств охоплює основні сфери діяльності: виробничу – це показники обсягів виробництва продукції, показники виробничого потенціалу господарства – вартість тварин, кількість поголів'я; збутову – обсяги реалізації продукції; управлінську – адміністративні витрати; соціальну – кількість працюючих; фінансову – залишкова вартість основних засобів, обсяги валового доходу, показники собівартості й прибутковості продукції та інші.

В якості результативної ознаки в процесі управління процесами активізації слід розглядати показники валового прибутку, оскільки дана економічна категорія найбільш в повній мірі відображає частку кожного фактору діяльності підприємства та дозволяє складати перспективні прогнози беззбиткових обсягів виробництва та продажів, планувати суми балансового та чистого прибутку по продуктах і

підприємству в цілому. Також розмір валового прибутку по видах продукції є критерієм оптимізації продуктового асортименту, який виробляє підприємство.

Таким чином, отримані в ході дослідження багатofакторні моделі, одна з яких наведена вище, є методичним підходом до аналізу активізаційних процесів підприємства, які ґрунтуються на системному підході, а також допоможуть побудувати прогнози та плани активізації діяльності підприємства в межах конкретного виду продукту, в межах галузевого напрямку економічної діяльності та в межах підприємства в цілому.

#### Список використаної літератури:

1. Доходи та витрати населення України за січень-грудень 2008 року [Електронний ресурс] // Експрес-випуск державного комітету статистики України № 23 від 06.02.2009 р. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Про стан сільського господарства у 2008 році [Електронний ресурс] // Експрес-випуск державного комітету статистики України від 15.01.2009 р. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г.В. Савицкая. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 336 с.
4. Савчук В.К. Економічний аналіз діяльності підприємств і організацій АПК: автореф. дис...д-ра ек.наук: 08.00.05 / Укр.держ.агр.ун-т / В.К. Савчук. – К., 1994. – 51 с.
5. Сухова Л.Ф., Чернова Н.А. Практикум по разработке бизнес-плана и финансовому анализу предприятия: [учебн.пособие] / Л.Ф. Сухова, Н.А. Чернова. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 160 с.

ТРОЯН Аліна Василівна – асистент кафедри менеджменту ім. проф. Й.С. Завадського Національного університету біоресурсів і природокористування України

#### Наукові інтереси:

- вивчення питань ефективного функціонування сільськогосподарських підприємств